

БЪЛГАРСКА ЕТИМОЛОГИЯ И ОНОМАСТИКА

БЪЛГАРСКИ ЛЕКСИКАЛНИ ВЛИЯНИЯ В РУМЪНСКИЯ ЕЗИК В СЕМАНТИЧНИТЕ ПОЛЕТА ‘ВОДИ’, ‘РИБИ’ И ‘РИБОЛОВ’

Корина Лешбер

Институт за лингвистични и межкултурни изследвания – Берлин

leschber@institute-lccs.com, corinna.leschber@icloud.com

Резюме. Въз основа на автентични материали от *Румънския лингвистичен атлас / Atlasul lingvistic romîn II. Serie nouă* в статията се разглеждат румънски диалектни думи от семантичните полета ‘води’, ‘риболов’ и ‘риби’. Акцентът е върху думи от славянски произход и по-конкретно върху заемки от български и старобългарски. Спираме се на ареалното разпространение и лингвогеографските характеристики на названията – широко разпространение или ограничено засвидетелстване под формата на реликтови острови, което би могло да допринесе за по-точно идентифициране на първоизточниците. Разгледани са също така някои фонетични и словообразователни особености на заетите названия. Правят се възможни изводи за историческото развитие на региона.

Ключови думи: румънски език, български език, славянски заемки в румънски, води, риболов, имена на риби

1. Увод

Етимологизуването на румънски думи със славянски произход е изключително широко работно поле. Изобилието от думи със славянска етимология е особено изразено например в семантичните полета ‘води’, ‘риболов’ и ‘риби’, но и в безброй други семантични области. Въз основа на лингвогеографски данни ще коментираме интересни феномени, свързани със славянското и българското влияние върху румънския речников състав, като обърнем внимание на районите с най-интензивно разпространение на славянска по произход лексика.

По-нататък ще бъдат посочени примери за славянски и български думи, които са възможен етимон на румънски думи – предимно съществителни имена, от картите на *Румънския езиков атлас / Atlasul lingvistic romîn II. Serie nouă* (вж. ALR II s. n.) (по-нататък Атлас). Разглежданите съществителни имена от румънските говори се отнасят към посочените по-горе семантични полета.

Разпространението на думите в румънския език, които възхождат към праславянски думи, старобългарски думи или думи в съвременните славянски езици, обхваща или цялата, или една голяма част от съответна румънска езикова територия. В отделни случаи специфичният тип на разпространение има характер на реликтови острови, без пряка съвременна пространствена връзка помежду им. Има и единично наличие на дума само в един пункт на съответната карта в Атласа. Ареалът на думи, чиито етимон е българска дума, в много случаи е съсредоточен предимно в южната част на страната, например във Влашката долина при река Дунав.

В семантичните полета ‘води’, ‘риболов’ и ‘риби’ се установява особено висок брой на румънски лексеми от славянски произход. Като примери могат да се посочат названия за ‘малко езеро’ и ‘блато’, ‘риболовни принадлежности’ и някои имена на различни видове риби.

2. Семантично поле ‘блато’

Тук ще се спрем на диалектни названия за ‘блато’ и ‘езеро’, включени в Атласа, и на някои свързани с тях думи.

На карта № 831 от Атласа – рум. *băltă* ‘блато’, намираме няколко диалектни названия със славянски произход. Дискусията относно етимологията на рум. *băltă* ‘блато’ е представена по-подробно у К. Лешбер (Leschber 2021: 210 – 212).

Относително сложен е въпросът за произхода на рум. *zătón*, мн. ч. *zătoáne* ‘зимен рибарник’, рум. диал. *zătón*, *zătoáne* ‘блато’. Думата е засвидетелствана само веднъж със значение ‘блато’ в

пункт № 899 (Zimnicea), в най-южния край на румънската езикова територия до река Дунав. Това позволява да се заключи, че думата е от (стар) български произход. Според „Българския етимологичен речник“ (по-нататък БЕР) става въпрос за старинна дума, съхранена само в топоними – бълг. *zaton само в местните имена: *Zaton*, лъка край Искър при Койнаре, Белослатинско, *Zatona*, лъка при Петрич, Пирдопско и в Габровско, *Zatono*, при Бобошево, Станкедимитровско, *Zatouva* в Пелопонес – Аркадия, (...) от праслав. **zā-ta(p)нь*; заето в рум. *zaton* ‘зимен рибарник’ (БЕР / BER 1: 613; срв. Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 2: 83). Брозович-Рончевич посочва още сръб. *záton* ‘залив, морски залив, лиман’, рус. *zaton* ‘голям речен залив; незамръзващо пристанище’ от по-старо слав. *zatorpъ и допълва следните данни от хърватски: „(hrv.) *zaton* (m.) ‘zaljev; uvala; ravno mjesto u vodi, luka; riječna livada’, *zatonj* (m.) ‘pličina u vodi; pješčani sprud, sipina’ < *zatonь“ (Brozović-Rončević 1999: 40).

Рум. *toánă*, (мн. ч.) *toáne* (DLR, T: 365) – *toánă* (2): ‘място във вода, богато на риба; дупка в леда’. Рум. *toánă* може да е хиперкоректно образуване от мн. ч. *toni [< *tona (ед. ч.)] (Tiktin, Miron 3: 674, *toánă* 2; Ciogănescu 2001: 794 – 795, No. 8797) и може да се обясни с непрефигиран славянски етимон, който лежи в основата и на посоченото по-горе праслав. **zā-ta(p)нь* (> бълг. *zaton). Като източник на румънската дума в DLR се сочи укр. *то́ня* (и рус. *то́ня*), без значение, което обаче се привежда в БЕР: ‘място, където хвърлят риболовна мрежа’ (БЕР / BER 8: 115, под *то́няк*). В БЕР бълг. *то́няк* ‘карстов извор, в който водата се губи и появява съобразно валежите’ (Севлиево) се обяснява като производно с наставка -як от незасвидетелстван продължител на праслав. *tanъ (< *tapъ), *tanjā (< *tapnjā), като се привеждат и други славянски съответствия, вкл. укр. и рус. *то́ня*, които са във връзка с праслав. *tapiti ‘топя’ (> бълг. *топя* ‘поставям нещо в течност’ и др.), **ta(p)-nqti* (> бълг. диал. гл. *то́на* ‘(за съд) тая, пропускам да минава вода, пропускам’, ‘потъвам’ и др.); *то́няк* се свързва със споменатото по-горе *zaton (БЕР / BER 8: 115, 112, 135 – 139).

На карта № 831 от Атласа се открива и друго диалектно название за ‘блато’ със славянска етимология – рум. *bără*, разпространено предимно в западната част на румънската езикова територия, поради което в DLR (A – B: 488) произходът на рум. *bără* (1) се обяснява със сръбско *bāra* ‘бара, локва; ливада’. По-подробно за произхода на сръб. *bāra*, еднакво с бълг. *bāra*, вж. БЕР (1: 32).

Ще се спрем и на някои други румънски диалектни названия от славянски произход, които се откриват на карти № 831 ‘блато’, № 836 ‘езеро’ и др.: *crov*, *dălbă*, *iaz/iázuri*, *jăpcă*, *mlăştină*, *topilă*.

Рум. *crov*, мн. ч. *cróvuri* ‘блато’, регистрирано на югозапад в пункт 848, може да се свърже с рум. диал. *crov* (1) ‘яма, вдлъбнатина в земята’ (Олтения, Банат) (DLR C: 923), но посочената там връзка със сръб. *krôv*, а и с еднаквото бълг. диал. *кров* ‘покрив’ не е ясна (според БЕР / BER 3: 16 – 17 *кров* е с друга отгласна степен от гл. *кривя*).

Рум. *dălbă*, мн. ч. *dălbi* ‘блато’ на карта № 831 в пункт 310 е с типично географско разпространение на старобългарски реликтни думи (срв. Leschber 1999), подобно на *dălbă*, (мн.ч.) *dălbi* ‘дълбова локва’ на карта № 830, отново в пункт 310. Рум. *dălbă* може да се сравни с *dălbînă* ‘дълбока долина, дере’, от бълг. диал. *дълбинă* ‘дълбочина’, *дълбинè* ‘дълбочина във водата’ (БЕР / BER 1: 455, под *дълбăя*).

На карта № 831 откриваме рум. *iaz*, *iázuri* (мн. ч.) ‘блато, застояла вода с малка дълбочина’, в североизточната част на езиковата територия, типично за заемки от украинския език, а на карта № 836 същата дума е със значение ‘езеро’, с разпространение в центъра и на североизток в пунктове 172, 362, 365, 520. Тези диалектни названия трябва да се свържат с рум. *iaz* ‘изкуствен язовир, дига, бент’, (молдав.) ‘езерце’. В DLR (F – I: 442) рум. *iaz* се сравнява със стб. язъ и бълг. *яз* ‘дига, бент, преградена вода, дълбоко място във водата’. Обаче от лингвгеографска гледна точка е по-убедително изходната форма да е укр. *яз* ‘бент, дига, уред за риболов’ (Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 4: 549, Ciogănescu 2001: 408, No. 4256; DLR F – I: 442; Tiktin, Miron 2: 323).

На карта № 831 откриваме рум. *jăpşă*, (мн. ч.) *jăpşe*, *jăpşi* ‘блато; яма, пълна с вода’, в югоизточната част на румънската езикова територия, в пунктове 682, 705, 723, а на карта № 836 *jăpşă*, (мн.ч.) *jăpşi* ‘езеро’, в пункт 705 – рум. *jăpşă* (същ., ж. р.), (мн. ч.) *jăpşe* и *jăpşi* ‘малко блато, езерце, яма, останала пълна с вода след наводнение’. Тези названия трябва да се свържат с рум. *jăpcă* ‘езерце’, *jăpcă mare* ‘дълбоко място в езеро’. Ареалното разпространение според Атласа говори за български произход на румънската дума. Рум. *jăpcă* ‘езерце’ се свързва със слав. *žabka ‘езерце с жаби’ (DLR J – L: 7, 8, 17; Tiktin, Miron 2: 503), към праслав. *žaba ‘жаба’ (срв. БЕР / BER 1: 519 – 521). Свързва се алтернативно още с рум. диал. *jépcă* ‘дълговато и плитко място в заливната низина на река Дунав’, с неясна етимология (DEX online, <https://dexonline.ro/intrare/jepca/95040>).

Рум. *mlăștină* със значение ‘блато’ е регистрирано на карта № 831 в пункт 531, със значение ‘езеро’ – на карта № 836 в пункт 531, и като ‘блатисто място’ – на карта № 845, в северната половина на румънската езикова територия, в пунктове 235, 272, 537, 551; срв. и прилагателно име *mlăștinós*. Михъилъ обяснява рум. *mlăștină* ‘кал, блато’ от югоизточнослав. **mlašt-ina* < **mlak-t-ina* (Mihăilă 1960: 100); срв. и праслав. **molčina* (ЭССЯ / ЁССЈа 19: 150), във връзка с **molka* (ЭССЯ / ЁССЈа 19: 187 – 189), от което е бълг. нар. *млакà* ‘мочурливо място, мочур’ (БЕР / BER 4: 158 – 159).

Рум. *topilă* (във варианта *tok'ilă*) е регистрирано на карта № 831 ‘блато’ (в пункт 531). Обикновено рум. *topilă* означава ‘място във водоем/река, където се накисва конопът’, както това е показано на карта № 256 в Атласа, но може да означава и ‘топилна пещ за метал’. За етимологията виж бълг. диал. *топѝло* ‘място в река, дето топят стебла на коноп, на лен’ (БЕР / BER 8: 136, под *топя*¹), а също и местни имена *Топѝло*, *Топѝла* и др. (БЕР / BER 8: 137, пак там). Срв. славянската заемка в албанския език *topilë* ‘езерце, преградена вода, водоем, използван за напояване’ (Ylli 1997: 264). Срв. и в Mihăilă 1960: 195; Ciorănescu 2001: 797 – 798, No. 8830; DLR T: 416.

3. Семантично поле ‘риболов’

Българските начини за риболов са описани подробно у Вакарелски и в посочената от него допълнителна литература (Vakarelski 1969: 51 – 60). Гура от своя страна разглежда славянското риболовство от историческа перспектива и с огромното му митологично значение, свързано с множество ритуали и вярвания, които са се появили във връзка с риболовството като поминък на славяните през вековете (Гура / Gura 2009a, 2009b).

Полисемантичното рум. *coș* (*de prins pește*) и производните *coșár(ie)*, *coșără*, *coșărcă* означават ‘кош (за риболов)’ и са представени на карта № 743 от Атласа (вж. и DLR C: 813 – 815). Думата е разпространена по цялата румънска езикова територия и според Михъилъ е стара южнославянска заемка (Mihăilă 1960: 49), срв. стб. кошъ ‘кош, кошница’ (БЕР / BER 2: 690 – 691), бълг. *кош* (1) (Vakarelski 1969: 59).

Риболовен термин е и рум. *cotet* ‘преграда за риби, напречна дига’ (иначе и със значение ‘обор за добитък’), обаче на картите в Атласа думата не се появява като название от това семантично поле. Според Михъилъ става дума за стара южнославянска заемка (Mihăilă 1960: 40), срв. чсл. *котѣць* ‘клетка’, бълг. (остар., диал.) *котѣц* (срв. и БЕР / BER 2: 675, Vakarelski 1969: 55, 59), укр. *котѣць*, рус. *котѣц* ‘кош, преграда за ловене на риба’ (Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 2: 351 – 352; Ciorănescu 2001: 247, No. 2489; DLR C: 838 – 839).

Рум. *mreajă* ‘мрежа’ е засвидетелствано като риболовен термин – *mrejă*, *merejă*, на север и *mbrėjă*, *umbrėjă* (в пунктове 334, 260, 365, 53) на карта № 741 ‘рибарска мрежа’, а също и на карта № 742 ‘рибарска мрежа’. Според Михъилъ това е ранна южнославянска заемка (Mihăilă 1960: 92), срв. стб. *мрѣжа*, бълг. *мрѣжа*, бълг. диал. *мрѣжа* (БЕР / BER 4: 282 – 283, Vakarelski 1969: 59).

Рум. *năvod*, *nevod* ‘голяма рибарска мрежа, трал’ е с преобладаващо южно разпространение на карта № 741 ‘рибарска мрежа’ – *năvod*, *nevodu*, *nevod*. Според Михъилъ е ранна южнославянска заемка: стб. *неводъ* ‘мрежа, трал’, бълг. *невод*, *невод* (Mihăilă 1960: 92). Но според Вакарелски е заето от руските липованци (Vakarelski 1969: 57, 59), срв. укр. *невід*, рус. *невод* ‘голяма рибарска мрежа, трал’ (Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 3: 55 – 56, DLR N: 146 – 147). Производното рум. *năvodăr* ‘рибар с трал’ намираме например на карти № 843 и № 858 като ‘лодкар’ (Ciorănescu 2001: 540, No. 5638; DLR N: 147 – 148; Tiktin, Miron 2: 737).

Полисемантичната румънска дума *plasă* (вж. DLR P: 764–766, *plăsă* 1) означава ‘трал’ на карта № 741 от Атласа и се намира под формата на реликтови острови на юг, изток и в центъра, в пунктове 130, 514, 886, срв. в БЕР бълг. *плàса*² диал. ‘особена мрежа, срекме за ловене на риба в Дунава; вид голяма рибарска мрежа, с която ловят двама души; мрежа’. Тази българска диалектна дума вероятно е била заета от рум. *plasă* ‘мрежа, прежда’ (БЕР / BER 5: 309).

Рум. *vîrșă*, *vîrșie* означава ‘върша, капан за риба, рибарска мрежа’ (както и ‘част от ралото’ на карта № 18 от Атласа) като част от рибарската терминология на карта № 741 (*pescuieșc cu vîrșă* (*de niție*) ‘...рибарска мрежа...’, в пункт 102, а също и ‘кош за риболов’ на карта № 743 (*e un fel de vîrșie* (*mai mica*)), само на юг в пункт 876. Според Михъилъ думата е ранна южнославянска заемка (Mihăilă 1960: 92), но според БЕР румънската дума е заета от български, срв. бълг. диал. *вѣрша*,

врѣша ‘заострена кошница, използвана за покриване на квачката и нейните пиленца; рибарска кошница; вид рибарска мрежа’ (БЕР / BER 1: 214); среща се и в другите славянски езици – срв. рус., укр. *вѣрша* ‘върша’ (Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 1: 302, Vakarelski 1969: 53). В Ciogănescu 2001: 839, No. 9297; DLR V: 879 – 880 *vîrșă* (1) – от стб. *врѣша*, срв. бълг. *врѣша*, срб./хърв. *vrša* (Tiktin, Miron 3: 871). Производно от *vîrșă* е рум. *vîrșár* (образувано със суфикс *-ar*) ‘рибар, лодкар, гребец’ на карта № 843, съвсем на юг до българската езикова територия, в пункт 872.

Рум. диал. *zăbroánă, zăbruáne, zăbruón* ‘трал, рибарска мрежа’ (Банат) на карта № 741 е в самия запад на румънската езикова територия, в пунктове 36 и 47. Тези диалектни румънски названия би трябвало да се свържат с рум. *zăbroáie* (1) ‘рибарска мрежа’, от рум. *zăbreá* (1) + суфикс *-oáie*, срв. рум. *zăbreá, zăbreálă*, мн. ч. *zăbréle* ‘решетка’, от стб. *забрало* ‘крепостни зъбери’ (DLR Z: 50). Срв. бълг. диал. *забрало* ‘решетка пред воденичен улей’, което се смята за еднакво по произход със *забрало*² ‘предница на шлем’, обратна заемка от руски, където от стб. *забрало* ‘крепостни зъбери’ (БЕР / BER 1: 571, *забрало*¹; срв. и Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 2: 70). Срв. и сродното срб. *брána*, което има и значение ‘решетка/ограда за риболов в реката’ (ЭССЯ / ЁССJa 2: 204 – 206; DLR Z: 49).

Рум. *volóc*, мн. ч. *volócuri* (диал. и *vológ*, мн. ч. *vológuri*) ‘трал, рибарска мрежа’ на карта № 741 е с типично източнославянско пълногласие. Думата е регистрирана в пунктове 514, 520 531, 537 и 551 и с това показва лингвогеографско разпространение, характерно за заемките от украински език. Изходната славянска форма в случая е укр. *волок* ‘голяма рибарска мрежа’ (DLR V: 1033 – 1034, *volóc* 1), чието българско съответствие е диал. *влак* ‘рибарска мрежа’ (БЕР / BER 1: 161).

Към семантичното поле ‘риболов’ се отнасят и някои названия за ‘въдица’, по-конкретно за ‘прът на въдица’ на карта № 739 и за ‘риболовно влакно, корда’ на карта № 740 в Атласа. Често става дума за названия с метафоричен характер и затова не всички от тях са в тесен смисъл елементи на това семантично поле.

Обект на много дискусии от етимологична гледна точка са названията за ‘прът на въдица’ *băț* и *bîtu* на карта № 739 – вариантите *bățu* и *bîățu* са с източно разпространение (в пунктове 386 и 605), вариантът *bîtu* – със западно разпространение (в пунктове 2 и 29), а *bóită* – на север и северозапад (в пунктове 279, 316, 346, 362). Рум. *băț*, (мн. ч.) *béte* ‘пръчка, стъбло’ е свързано вероятно с рум. *bîăț, bît* ‘овчарска пръчка, бухалка, сопа’. Често при анкетата в един и същи пункт са посочвани едновременно по няколко варианта. Относно етимологията срв. праслав. **batъ* (ЭССЯ / ЁССJa 1: 167 – 168; Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 1: 133), и праслав. **bъtъ* II в ЭССЯ / ЁССJa (3: 141), където се сочи стб./чсл. *бъtъ* ‘скиптър, жезъл’, бълг. диал. *бът* ‘желязна заострена тояга, с която се подкарват воловете’ (срв. DLR A – B: 512 – 513, 587). Според БЕР бълг. *бът* ‘желязна ос на воденично колело, с остър долен край’ е заемка от рум. *bîăț* ‘голяма и дълга тояга, надебелена в единия край’, а бълг. *бъц* ‘тояга, с която вдигат връшник, когато е горещ’ (Ново село, Видинско) е от рум. *băț* ‘прът с остър край’ (БЕР / BER 1: 105). Това би означавало, че всяка от тези славянски заемки, след фонетични промени, е била заета на по-късен етап в бившия език донор като обратна заемка (вж. напр. Holzer 2016: 39).

Рум. *covérgă* се открива на карта № 739 като ‘прът на въдица’, с южно разпространение в пункт 762. Рум. *covérgă* обикновено означава ‘покривало от листа, криви пръти на покривало на кола; колиба от шума’ се извежда в БЕР от бълг. диал. *ковѣрка* ‘чергило (покривало) на кола’, *кѳверки* ‘криви пръти на чергило на кола’, а то от гр. *ковѣрта* < венец. *coverta* (БЕР / BER 2: 510 – 511, Филипова-Байрова / Filipova-Bayrova 1969: 108). Възможно е *covérgă* ‘прът на въдица’ на румънска почва да е било подложено на контаминация с рум. *cociórvă* (< укр. *кочѣрга*, виж в този контекст значението ‘криви клони’, рус. *кочерга*) (DLR C: 859).

Без съмнение от славянски произход е рум. *dîrjălă* ‘дръжка на инструмент, на млатило’, регистрирано на карта № 739 със значение ‘прът на въдица’. Срв. бълг. *дръжало* ‘дръжка’ (БЕР / BER 1: 461 – 462). Според Михъилъ става въпрос за стара южнославянска заемка (Mihăilă 1960: 23 – 24).

Рум. *joárdă* в пункт 130, в центъра на езиковата територия, *j’ordeá* (в пункт 876, на юг) ‘прът на въдица’ на карта № 739 е дума със славянски произход, но същевременно с проблемна етимология. Рум. *joárdă* означава ‘дълга тънка пръчка, шибалка; поземлена мярка’ в общонародния румънски език. Възможно е рум. *joárdă* да се е развило от слав. **žorda* < **žerda* < **žьrda* с типична за източнославянските езици промяна *e > o* пред твърди съгласни, но такава промяна не се предполага на румънска езикова почва, а освен това ареалното разпространение не говори за евентуален източнославянски произход на тази дума. Рум. *joárdă* може да се определи като реликтна дума, която не

би могла безпроблемно да се свърже и с бълг. диал. *ж'орда* 'дълга, тънка греда' (Родопи), тъй като последното е резултат от вторично развитие на българско диалектно равнище. По този въпрос срв. праслав. *žьrdь и дискусиата относно произхода на думата (БЕР / BER 1: 537; DLR J: 32 – 33; ЭССЯ / ЭССЯ 7: 37; Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 2: 47, 3: 126; Rothe 1957: 51 и Стойков / Stoykov 1957: 127).

Рум. диал. *prăstie* (DLR P: 1201 III.3.), което означава и 'прът на въдица' на карта № 739, се изглежда в БЕР от бълг. диал. *п̀ра̀щца*² 'по-дебела връв за връзване на чувал, торба или цедило', 'връв, плетен шнур за стягане на потури или дръжки на торба', 'връв от коноп за връзване на цървул', 'корда на чекрък' и мн. др. (БЕР / BER 5: 616 – 617). Според Михъилъ става въпрос за стара южнославянска заемка (Mihăilă 1960: 140), разпространена на изток, в пункт 514. Същото значение откриваме и при рум. *prăştină* 'прът на въдица', в пункт 531. Според DLR (P: 1232) рум. *prăştină* (1) трябва да се свърже с рум. *prăjîná* 'дълъг прът', за което срв. и бълг. *п̀ръ̀ж̀ина* 'прът' (БЕР / BER 5: 821 – 822).

Полисемантичната румънска дума *rúďă*, диал. *rúďă* (2) 'прът, кол, теглич' (DLR R: 591 – 592) е регистрирана на карта № 739 със значение 'прът на въдица', в северозападната част на румънската езикова територия – пунктове 53, 76, 105, 141, 219, 310, 325, 346, 353. За етимологията ѝ срв. бълг. диал. *р̀у̀да* 'процеп, ок на конска кола', срв. и укр. *руд* 'прът' (БЕР / BER 6: 336, *р̀у̀да*³).

Друга румънска дума със славянска етимология е рум. *sfoară* (*sfoară la undiță*) и *șfără* на карта № 740 'влакно на въдица, корда', с широко южно и източно разпространение – в пунктове 182, 219, 260, 414, 520, 537, 574, 705, 723, 876, 886, 899, 987 и 362 (само тук: *șfără*). Срв. чсл. съвора 'fibula, катарам, резе' (Miklosich 1977: 912), укр. *шв́ара* 'дебело въже' (ОКДА / ОКДА 1981: 80), укр. *шв́ора, св́ора* '(кожен) колан, кайшка в контекста на лов' (Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 3: 583) (DLR S: 845 – 847).

Рум. *strúnă* 'струна, въже за опъване на трион, верига (от юздата на коня)' е регистрирано със значение 'влакно на въдица, корда' на карта № 740 – с югозападно разпространение в пунктове 105, 833, 848. За етимологията срв. стб. струна, бълг. *стру̀на* 'жица, косъм от конска опашка или грива' (БЕР / BER 7: 507; Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 3: 784; DLR S: 1803 – 1804).

Рум. *tréstie* 'тръстика, бамбук, захарна тръстика', *nuie de tréstie*, е картографирано в Атласа със значение 'прът на въдица' – карта № 739, с еднозначно южно разпространение в пунктове 705, 872, 899, което е доказателство за българския му произход. Названието е преосмислено вероятно метафорично. Срв. праслав. (южнослав.) *trьstь 'растение тръстика', бълг. *т̀ръ̀ст*, произв. *т̀ръ̀ст̀ѝка* (БЕР / BER 8: 332 – 333; Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 4: 106; Mihăilă 1960: 73; DLR T: 595 – 596).

Стара славянска дума със съхранена носовка и по тази причина много интересен случай е рум. *úndiță, úngھیță* 'въдица' на карта № 739 – *prăjîná di úndiță, úndiță* и др. 'прът на въдица'. Разпространена е по цялата езикова територия, както и на карта № 740 – *șfără di úndiță* 'влакно на въдица, корда', под формата на реликтови острови в пунктове 192, 346 и 520. За етимологията срв. праслав. *qda, допълнително оформено с умалителна наставка *-ица* в повечето славянски езици, както в бълг. *в̀д̀дѝца* 'кукичка и уред за риболов, въдица, риболовна кука' (БЕР / BER 1: 201 – 202; Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 4: 148; Mihăilă 1960: 92; Vakarelski 1969: 55, 59; DLR U: 178 – 179, *úndiță* 1).

4. Семантично поле 'риби'

Към най-интересните примери за имена на риби спадат без съмнение румънските названия на шарана *carp* и *crap* (срв. бълг. *кран*), за които трябва да се приемат два различни пътя на заемане:

- 1) много ранна заемка, чийто резултат е рум. *carp* 'шаран';
- 2) по-късна заемка с метатеза от южнославянските езици: рум. *crap* 'риба *Cyprinus carpio* L.' (Antipa 1909: 101 и сл.), в аромънските и мегленорумънските диалекти – *crap*, срв. и алб. *krapì* (Cioranescu 2001: 252, No. 2537, Meyer-Lübke 2009: 162, No. 1708). Според етимологичния речник на немския език първоизточникът на немската дума *Karpfen* (срвиснем. *karpfe*, срнем. *karpe*, ствиснем. *karpfo*) трябва да се търси в непознат език от алпийския и дунавския регион, където има шарани от най-стари времена. Впоследствие това название е било заето от южногермански племена. Оттам заемката се е разпространила в много европейски езици (Duden 2014: 432).

Хубшмид смята старинната дума – предгерманското *carpa* – за основа на къснолат. *carpa* и за първоизточник на днешното славянско и румънско название на този вид риби. Рибата е била раз-

пространена в алпийските и дунавските региони от най-стари времена. Освен това думата съдържа типичния за прединдоевропейските езикови пластове *-p*-суфикс, който се разглежда с много примери в работата на автора (Hubschmid 1963: 13–14; вж. и Dahmen, Popovici 2016). Изследователите са единни в мнението си, че етимологията на названието на тази риба е проблематична. Смята се, че в местните езици на Балканите названието е навлязло чрез къснолат. *carpa* (Cassiodor, VI в.) ‘дунавска риба’. Но в самия къснолатински думата е заемка от готски (вж. DWDS, Pfeifer 1997: 626, Kluge 1975: 354). Пронк-Тифхоф обаче не посочва тази дума като германизъм в праславянския език (Pronk-Tiefhoff 2013). Не е изключено германската/готската дума да е била във връзка с тракийския етноним *Kárpioi*, тъй като има и антично речно име *Kárpis/carpis*, название на нелокализиран дотсега приток на река Дунав (Bailly 1935: 1022). Възможно е в случая да става дума за р. Драва или р. Сава (Holzer 2024). На славянско равнище праславянската дума **karpu* – с акцентна парадигма ‘d’ според Холцер (виж по-подробно Holzer 2020), е най-вероятната реконструирана форма, заета в праславянски от една ранна форма на немския език – със субституция *pf > pp > p* (Holzer 2024; срв. и БЕР / BER 2: 716; Коломиец / Kolomiec 1983: 14, 109, 127; Усачева / Usacheva 2003: 338). Фасмер, Трубачев свързват славянските думи като рус., укр. *кóрон*, бълг. *кран* със ствиснем. *karpfo*, *karmo* и смятат метатезираните форми (срв. и рус., укр. *карп* и др.) за по-ранни заемки; от немски извеждат и балтийските думи (Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 2: 202 – 203, 334 – 335). Други автори реконструират ие. **kóph_aelos* (или ие. *képh_aelos*), със сродни думи в балтийските езици и в староиндийския език (Mallory, Adams 2006: 146), което не е убедително от наша гледна точка.

В Атласа са документирани и други румънски имена на риби, но те са с неясна етимология:

Рум. *țipár* ‘*Cobitis fossilis*, *Cobitis taenia*’ (Antipa 1909: 198 – 199), бълг. ‘обикновен щипок’, срв. рус. *щиповка* също. На карта № 738 намираме съответното название с разпространение в южната половина на Румъния. Етимологията е неясна, срв. евентуално праслав. **ščьp-* (вж. Фасмер, Трубачев / Vasmer, Trubachev 4: 507). В DLR (Т: 154 – 155) *țipár* (1) е с неясна етимология, срв. и дискусиата в Cioranescu 2001: 789 – 790, No. 8738). Допуска се също така експресивно образуване или се сравнява с нгр. *тшпѡра* ‘*Sparus aurata*’ (Коломиец / Kolomiec 1983: 36; Усачева / Usacheva 2003: 340).

Рум. *vârlán*, с варианти *vârlúg*, *vârlúgă*, ‘*Misgurnus fossilis*, *Noemacheilus barbatulus barbatulus*’ (Antipa 1909: 195), бълг. ‘обикновен щипок’. В Атласа названието се намира на карта № 738, на юг, и то само в пунктове 899, 928. Това по принцип е разпространение, типично за думи от български произход, но етимологията според DLR V: 863 е неясна.

Тези няколко примера дават достатъчно добра представа за сложността на етимологичното изследване на румънските имена на риби. Повече примери ще бъдат разгледани в следваща работа, посветена на този въпрос.

5. Заключение

Въз основа на посочените в статията данни може да се потвърди голямото значение на славянския начин за препитание чрез риболов в разглеждания регион. Този факт намира ярък израз в интензивното влияние на славянската и конкретно българската култура върху регионалната румънска култура в земите край река Дунав и други местни водоеми. Това влияние намира израз не само в наименованията на риболовни принадлежности, но и на различни водни обекти (езера, блата, локви и др.). В своя непубликуван доклад от 2016 г. Дамен и Попович заключават, че повечето имена на риби в тези райони са от славянски произход, което свидетелства за интензивното заселване на славяни в низините и по бреговете на река Дунав, потвърдено и чрез археологически находки. Лексикалните корени на много риболовни термини са проследими до времената на праславянската родина, което отново потвърждава, че риболовът е бил традиционен начин за препитание на местните славяни (Dahmen, Popovici 2016).

След преглед на материалите за имената на риби в румънския и в славянските езици, както и в по-стари и съвременни езици от региона, а също и от съседни региони, може да бъде направен изводът, че праславянският лексикален инвентар от названия на риби е изключително голям по обем. Продължение на това изследване, посветено специално на имената на рибите, ще бъде представено в следваща работа, за която ще бъдат използвани между другото и богатите етимологични данни у Виня (Vinja 1986).

Цитирана литература / References

- АЛМ: *Атласул лингвистик молдовенеск*. Т. 1 – 4. Ред. Р. Я. Удлер, В. Комарницки и др. Chişinău: Cartea moldovenească, 1968 – 1973. (*Atlasul lingvistic moldovenească*. Т. 1 – 4. Red. R. Ja. Udler, V. Komarnicki et al. Chişinău: Cartea moldovenească, 1968 – 1973.)
- БЕР: *Български етимологичен речник*. Т. 1 – 8. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 1971 – 2017. (*Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 1 – 8. Sofia: Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov“, 1971 – 2017.)
- Гура 2009а: Гура, А. В. Рыба. – В: *Славянские древности* 4. Москва, с. 505 – 506. (Gura 2009a: Gura, A. V. Ryba. – In: *Slavjanskije drevnosti* 4, Moskva, pp. 505 – 506.)
- Гура 2009б: Гура, А. В. Рыболовство. – В: *Славянские древности* 4. Москва, с. 507 – 514. (Gura 2009b: Gura, A. V. Rybolovstvo. – In: *Slavjanskije drevnosti* 4. Moskva, pp. 507 – 514.)
- Коломиец 1983: Коломиец, В. Т. *Происхождение общеславянских названий рыб*. Киев: Наукова думка. (Kolomiec, V. T. *Proishozhdenie obshheslavjanskih nazvanij ryb*. Kiev: Naukova dumka.)
- ОКДА 1981: *Общекарпатский диалектологический атлас. Вопросник*. Ред. С. Б. Бернштейн, Б. Видоески, Ш. Имре. Москва: Наука. (OKDA: *Obshhekarpatiskij dialektologicheskij atlas. Voprosnik*. Red. S. B. Bernshtejn, B. Vidoeski, Sh. Imre. Moskva: Nauka.)
- Стойков 1957: Стойков, Ст. Названията на картофите в български език. – В: *Езиковедски изследвания в чест на академик Стефан Младенов*. София, с. 127 – 140. (Stojkov, St. Nazvaniyata na kartofite v balgarskiya ezik. – In: *Ezikovedski izsledvaniya v chest na akademik Stefan Mladenov*. Sofia, pp. 127 – 140.)
- Усачева 2003: Усачева, В. В. *Славянская ихтиологическая терминология. Принципы и способы номинации. Обратный словарь*. Москва: РАН, Индрик. (Usacheva, V. V. 2003. *Slavjanskaja ihtiologicheskaja terminologija. Principy i sposoby nominacii. Obratnyj slovar*’. Moskva: RAN, Indrik.)
- ЭССЯ: *Этимологический словарь славянских языков*. Вып. 1–. Москва, 1974–. (ÈSSJa: *Ètimologicheskij slovar*’ *slavjanskih jazykov*. Выр. 1–. Moskva, 1974–.)
- Фасмер, Трубачев 1986 – 1987: Фасмер, М. *Этимологический словарь русского языка*. Перевод с немецкого и дополнения члена-корреспондента АН СССР О. Н. Трубачева. Т. 1 – 4. Москва: Прогресс. (Vasmer, Trubachev 1986–1987: Vasmer, M. *Ètimologicheskij slovar*’ *russkogo jazyka*. Perevod s nemeckogo i dopolnenija chlena-korrespondenta AN SSSR O. N. Trubacheva. Т. 1 – 4. Moskva: Progress.)
- Филипова-Байрова 1969: Филипова-Байрова, М. *Гръцки заемки в съвременния български език*. София: БАН. (Filipova–Bayrova, M. 1969. *Gratski zaemki v savremenniya balgarski ezik*. Sofia: BAN.)
- Antipa 1909: Antipa, G. 1909. *Fauna ihtologică a României*. Bucureşti: Academia Română.
- Atlas: ALR II s. n.: *Atlasul lingvistic român II. Serie nouă*. Vol. 1 – 7. Cluj: Editura Academiei RPR, 1956 – 1972.
- Bailly 1935¹¹: Bailly, A., É. Egger. *Dictionnaire grec-français*. Paris: Hachette.
- Brozović-Rončević 1999: Brozović-Rončević, D. Nazivi za blatišta i njihovi toponimijski odrazi u hrvatske jeziku. – *Folia Onomastica Croatica*, № 8, s. 1 – 44.
- Ciorănescu 2001²: Ciorănescu, Al. *Dicţionarul etimologic al limbii române*. Bucureşti: Saeculum.
- Dahmen, Popovici 2016: Dahmen, W., V. Popovici. Können uns die Donaufische etwas über die Kontinuität der Rumänen sagen? Eine ichthyophile Betrachtung. – 12. Balkanromanistentag zum Thema Donau. Balkanromania im Fluss, 5. – 7. Mai 2016, Institut für Ost- und Südosteuropaforschung in Regensburg (paper, unpublished manuscript).
- DELР: *Dicţionarul etimologic al limbii române*. Coord. Cr. Moroianu, I. Giurgea, Vol. 1 (A), 2012, Vol. 2 (B–C), 2015. Bucureşti: Academia Română.
- DEX online: *Dexonline. Dicţionare ale limbii române*. <<https://dexonline.ro/intrare/jepcă/95040>> [20.01.2024].
- DLR: *Dicţionarul limbii române*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 1913–.
- Duden 2014⁵: *Duden Herkunftswörterbuch*. Berlin: Dudenverlag.
- DWDS: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*. <<https://www.dwds.de/>> [13.01.2024].
- Holzer 2016: Holzer, G. Slavisch-deutsche Zweisprachigkeit im Lichte onomastischer Mischbildungen in Österreich. – *Mehrsprachige Sprachlandschaften? Das Problem der slavisch-deutschen Mischtoponyme. Onomastica Lipsiensia*. Hg. K. Marterior, N. Nübler, Leipziger Untersuchungen zur Namenforschung. Bd. 11. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, S. 33 – 42.
- Holzer 2020: Holzer, Georg, *Untersuchungen zum Urslavischen: Einleitende Kapitel, Lautlehre, Morphematik*. Schriften über Sprachen und Texte 13. Berlin: Lang.
- Holzer 2024: Holzer, G. Wissenschaftliche Mitteilung. Universität Wien.
- Hubschmid 1963: Hubschmid, J. *Thesaurus Praeromanicus. Faszikel 1. Grundlagen für ein weitverbreitetes mediterranes Substrat, dargestellt an romanischen, baskischen und vorindogermanischen p-Suffixen*. Bern: Francke.

- Kluge 1975²¹: Kluge, F. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin/New York: De Gruyter.
- Leschber 1999: Leschber, C. Das slavische Substrat in Rumänien untersucht anhand des Flächenstärken-Diagramms. – *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, № 45. Wien, S. 281 – 302.
- Leschber 2021: Leschber, C. Urslavische Spuren im Rumänischen. – In: Jouravel, A., Mathys, A. (Eds.). *Wort- und Formenvielfalt. Festschrift für Christoph Koch zum 80. Geburtstag* (Studies on Language and Culture in Central and Eastern Europe 37). Frankfurt/M. u. a.: Lang, S. 207 – 218.
- Mallory, Adams 2006: Mallory, J. P., D. Q. Adams. *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. Oxford: Linguistics.
- Meyer-Lübke 2009⁷: Meyer-Lübke, W. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Mihăilă 1960: Mihăilă, Gh. *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic*. București.
- Miklosich 1977: Miklosich, F. v. *Lexicon Palaeoslovenico – Graeco – Latinum emendatum auctum*. Reprint. Aalen: Scientia Verlag.
- Pfeifer 1997: Pfeifer, W. *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*. München: Verlag dtv.
- Pronk-Tiethoff 2013: Pronk-Tiethoff, S. *The Germanic Loanwords in Proto-Slavic*. Leiden Studies in Indo-European 20. Leiden: Brill.
- Rothe 1957: Rothe, W. *Einführung in die historische Laut- u. Formenlehre des Rumänischen*. Halle: Niemeyer.
- Tiktin, Miron 1986 – 1990²: Tiktin, H. *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*. 2. Aufl. bearbeitet von P. Miron. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Vakarelski 1969: Vakarelski, Chr. *Bulgarische Volkskunde*. Berlin: De Gruyter.
- Vinja 1986: Vinja, V. *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*. Split: Logos.
- Ylli 1997: Ylli, Xh. *Das slavische Lehngut im Albanischen. 1. Teil: Lehnwörter*. Slavistische Beiträge Bd. 350. München: Otto Sagner.

BULGARIAN LEXICAL INFLUENCES ON THE ROMANIAN LANGUAGE IN THE SEMANTIC FIELD OF WATER, AND FISH/FISHING

Corinna Leschber

Institute for Linguistic and Cross-Cultural Studies – Berlin

Leschber@institute-lccs.com, corinna.leschber@icloud.com

Abstract. Based on authentic materials from the Romanian Linguistic Atlas (ALR II s.n.), examples of Romanian words are selected from the semantic field of water, fishing, and fish names. We focus on words of Slavic origin, more specifically, words with a Bulgarian and an Old Bulgarian etymology. Besides their linguo-geographic distribution and their areal properties – such as a wide distribution or limited attestation in the form of a so-called relic island – we examine: What other synonyms with non-Slavic etymologies does the respective word have, and can certain patterns be identified? In addition, we look at the phonetic variability of words and typical word formation processes. Furthermore, we attempt to draw possible conclusions about the region’s historical development. In their unpublished talk of 2016, Dahmen, Popovici conclude that most of the fish names in these areas are of Slavic origin, which testifies to the intensive settlement of Slavs in the lowlands and on the banks of the Danube River, which is supported by archaeological findings. It also confirms the traditional local Bulgarian-Slavic subsistence strategy of fishing. The word roots of many fishing terms are traceable back to the times of the Proto-Slavic homeland, so again we can confirm that fishing was a typical subsistence strategy of native Slavs.

Keywords: *Romanian language, Bulgarian language, Slavic borrowings in Romanian, water, fishing, fish names*

Corinna Leschber
ILCCS
Kilstetter Str. 26
14167 Berlin
Germany

<https://doi.org/10.7546/ConfIBL2024.22>